

มารู้จัก ฝ่ายมีชีวิต กันนะครับ

ดร.ดำรง โยธารักษ์

ฟายมีชีวิตเครื่องมือในการบรรเทาปัญหาน้ำท่วม น้ำหลาก แก้ปัญหาน้ำแล้ง ปัญหาน้ำใต้ดิน ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง โดยใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านผสมผสานกับแนวคิดการจัดการตนเองของชุมชน และหลักการปรองดองกับธรรมชาติที่พึ่งพาอาศัยกันระหว่างคน สัตว์ พืชสามารถอยู่ร่วมและเกื้อหนุนกันได้อย่างยั่งยืน กล่าวคือ เป็นกระบวนการให้ชุมชนเรียนรู้ข้อมูลทุนทรัพยากรน้ำของชุมชน โดยชุมชน จนชุมชนสามารถจัดการทุนทรัพยากรน้ำของเขาได้เอง และสามารถกำหนดทิศทางของเขาเองได้ ลึกทั้งมีแผนการจัดการอย่างเป็นระบบ โดยมีภาคีเครือข่ายภายนอกเป็นพี่เลี้ยง สนับสนุน

หลักการ ๓ ขา ของฝ่ายมีชีวิต

๑. ต้องเกิดจากกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน (ระเบิดจากข้างใน)
๒. ต้องไม่เริ่มด้วยงบประมาณ แต่ให้เริ่มจากการสร้างความเข้าใจ สร้างปัญญา แล้วเงินตราจะมาเอง
๓. ต้องมีกติกา/ข้อตกลงร่วมกันของชุมชน เรียกว่า ธรรมนูญคลอง

องค์ประกอบของฝ่ายมีชีวิต

๑. บันไดนิเวศ
๒. หูช้าง
๓. เหนียวปิ้ง
๔. ตัวฝ่ายกันน้ำ
๕. ดันไม้บนหูช้าง

ประโยชน์ของฝายมีชีวิต

๑. ในช่วงหน้าน้ำหลาก ฝายมีชีวิตจะชะลอ กักเก็บน้ำ ไม่ให้ปริมาณน้ำไปท่วมในพื้นที่ชุมชนเมือง แต่ในขณะเดียวกันปริมาณน้ำของฝายมีชีวิตจะซึมไปช่วยให้ระบบนิเวศในพื้นที่ที่มีความชุ่มชื้นตลอดเวลา
๒. ในช่วงหน้าแล้ง ฝายมีชีวิตจะช่วยระบายน้ำออกมาให้ชาวเมือง ชาวบ้านได้ใช้ตลอดช่วงหน้าแล้ง เช่น ฝายมีชีวิตซอยมนตรี ๑ ตัวสามารถเก็บกักน้ำในคลองได้ ๖๐,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร หรือ ๔๐,๐๐๐ แท่งก โดยประมาณ (ถ้ารวมปริมาณน้ำที่อยู่ในดินจะได้ประมาณ ๓ ล้านลูกบาศก์เมตร)
๓. ปัจจุบันน้ำใต้ดินลดปริมาณลงอย่างมาก เพราะเรามากักปัญหาโดยเมื่อมีน้ำมากก็ผันน้ำลงสู่ทะเลให้เร็ว จนน้ำไม่สามารถซึมผ่านลงใต้ดิน ปัญหานี้ฝายมีชีวิตสามารถช่วยได้เพราะสามารถกักน้ำทำให้น้ำมีเวลาซึมลงสู่ใต้ดิน
๔. ฝายมีชีวิตไม่ตัดวงจรทางระบบนิเวศทั้งสัตว์ พืช น้ำ โดยเฉพาะตะกอนทรายสามารถไหลข้ามผ่านไปได้ ทางบันไดหน้าหลังของฝายมีชีวิตเพื่อไปหล่อเลี้ยงชายหาด รวมตลอดจนถึงสัตว์น้ำทุกชนิด โดยเฉพาะปลา สามารถขึ้นลงวางไข่ได้ตามธรรมชาติ
๕. ฝายมีชีวิตสามารถสร้างวังน้ำตามธรรมชาติที่หายไปจากการขุดลอก ทำให้วิถีชีวิตริมคลองกลับคืนมา เช่น ปลา นก ต้นไม้ แต่แรกกลับคืนมา
๖. ฝายมีชีวิตสร้างความสมานฉันท์ให้เกิดขึ้นในชุมชนอย่างยั่งยืน
๗. เมื่อดิน น้ำ ป่าสมบูรณ์ ฝายมีชีวิตสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง เมื่อเศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง เศรษฐกิจของประเทศก็เข้มแข็ง

ตัวอย่าง ฝายมีชีวิตบ้านนบเตียน หมู่ ๑ ตำบลไชยมนตรี อ.เมือง จ.นครศรีธรรมราช

บทความนี้เขียนขึ้นจากประสบการณ์ในการขับเคลื่อนฝ่ายมีชีวิต เนื้อหาประกอบด้วยผลที่ได้จากการทำฝ่ายมีชีวิต ๕ ประเด็นด้วยกันคือ ประเด็นการพัฒนา ประเด็นการขุดคลอง ประเด็นปริมาณน้ำที่เก็บได้ ประเด็นเศรษฐกิจ และประเด็นการเมือง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๑. ในประเด็นของการพัฒนา

ฝ่ายมีชีวิตเป็นกระบวนการเปลี่ยนวิธีคิดจากการพัฒนาที่เอาเงินนำหน้าปัญญาตามหลังไปสู่การพัฒนาที่ต้องสร้างปัญญาก่อนแล้วเงินจะตามมา กล่าวคือเป็นการพัฒนาที่ต้องเริ่มจากกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดปัญญาก่อน แล้วเงิน/งบประมาณ ความร่วมมือจากภายนอกก็จะตามมา (การพัฒนาที่ต้องระเบิดจากข้างใน)

ฝ่ายมีชีวิตทำให้ผมเข้าใจว่าการพัฒนาชุมชน/หมู่บ้าน/ตำบล เงินแม้จะมีความสำคัญแต่ไม่ควรนำมาเป็นตัวเริ่มต้นในการทำงานเพราะผมไม่เคยได้ยินจากผู้ที่เกี่ยวข้องกระบวนการทำฝ่ายมีชีวิตบอกว่าทำไมได้หรือไม่ได้เพราะไม่มีงบประมาณ แต่ในทางกลับกันเมื่อตั้งวงคุยกันหลายรอบจนตกผลึกว่าตกลงร่วมใจกันทำแล้วก็เริ่มจากใครมีอะไรก็นำมาช่วย พอคนอื่นเห็นหรือทราบข่าวก็ช่วยเหลือ ไม่น่าเชื่อว่าฝ่ายมีชีวิตไชยมนตรีใช้งบไม่ต่ำกว่าสองล้านบาทเสร็จด้วยการช่วยทั้งจากคนภายในชุมชนและนอกชุมชน

ฝ่ายมีชีวิตทำให้ผมเรียนรู้ว่า สังคมไทยไม่ได้ขาดเงิน แต่ขาดปัญญาต่างหาก กล่าวคือ ชาวบ้านบริเวณหมู่ที่ ๑ บ้านนบเตียนประสบปัญหาเรื่องการเวนคืนที่ดินเพื่อการขุดคลองระบายน้ำเลี้ยงเมืองลงสู่ทะเลเพื่อไม่ให้ น้ำท่วมเมืองนครศรีธรรมราช สถาบันการเรียนรู้เพื่อจัดการตนเองได้ร่วมกับชาวบ้านเพื่อช่วยกันอนุเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาไม่ให้น้ำท่วมเมืองโดยวิธีอื่นที่ชาวบ้านไชยมนตรีก็ไม่กระทบ จึงเกิดแนวทางการสร้างฝ่ายมีชีวิตว่าสามารถแก้ปัญหา น้ำท่วม น้ำหลาก น้ำแล้ง น้ำได้ดินได้ แต่จะอย่างไรให้หน่วยงานชลประทานเชื่อ ชาวบ้านจึงคิดกันว่าต้องทำให้ดู อยู่ให้เห็น ฝ่ายมีชีวิตบ้านนบเตียนจึงเกิดขึ้น เป็นการลุกขึ้นมาจัดการน้ำโดยชาวบ้านเอง เมื่อใจตรงกันว่าต้องสร้างฝ่าย แล้วร่วมกันสร้างโดยใช้ภูมิปัญญาจากผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนที่มีองค์ความรู้ในการทำเล้ง (เครื่องมือดักปลาในคลอง) มาช่วยสอนการปักไม้ในคลอง การผูกเชือก และเรียนรู้เรื่องต้นไม้ที่อยู่ริมคลอง เป็นต้น เป็นกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลให้เป็นองค์ความรู้แล้วนำไปสู่การปฏิบัติ แล้วปรับปรุงแก้ไข ตรงนี้เกิดเป็นปัญญา เมื่อคนภายนอก/หน่วยงานต่างๆ มาเห็นหรือทราบข่าวก็เข้ามาสนับสนุนทั้งสิ่งของ งบประมาณ เป็นต้น กล่าวได้ว่า ใจมาปัญญาเกิด เมื่อเกิดปัญญา คิดชอบ ทำชอบ แล้วเงิน/งบประมาณมาเอง โดยไม่ต้องคอยงบประมาณของรัฐเพียงฝ่ายเดียว

ฝ่ายมีชีวิตกำเนิดขึ้นจากการชวนชาวบ้านคุยเรื่องการคืนความหลากหลายทางชีวภาพสู่คลองจากเวทีของโครงการเพิ่มศักยภาพการใช้มาตรการทางเศรษฐศาสตร์เพื่อคงคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศ (ECO - BEST) ในระดับตำบล ปรากฏว่าชาวบ้านหมู่ที่ ๑ บ้านห้วยน้ำซบกลับมาคิดต่อโดยการตั้งวงถกแถลงกันเพื่อคืนน้ำสู่ห้วยลึก คุยกันจนตกผลึกเกิดสำนึกร่วมกันว่าจะต้องลุกขึ้นมาจัดการน้ำด้วยชุมชนเอง และจะทำให้เกิดฝ่ายมีชีวิตตลอดห้วยลึกจำนวน ๑๐ ตัวตลอดลำห้วย

ฝ่ายมีชีวิตี่เริ่มเกิดขึ้นจากการชวนชาวบ้านคุยเรื่องการคืนความหลากหลายทางชีวภาพสู่คลองจากเวทีของโครงการเพิ่มศักยภาพการใช้มาตรการทางเศรษฐศาสตร์เพื่อคงคุณค่าความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศ (ECO - BEST) ในระดับตำบล ปรากฏว่าชาวบ้านหมู่ที่ ๑ ได้จัดประชุมทำความเข้าใจเรื่องคลองพันธุ์ไม้ในคลอง ตลอดจนสาเหตุที่ทำให้คลองตื้น เป็นตัน ต่อมาเรื่อยๆอีกหลายเดือนจนเกิดการลงมือทำฝ่ายมีชีวิต

ผมเห็นศักยภาพของชาวบ้านบางคนที่มีอยู่ในชุมชน แม้จะมีไม่มาก แต่ถ้าเราหาเจอด้วยการจัดกระบวนการเรียนรู้เราก็จะเห็นศักยภาพดังกล่าว ดังนั้นข้าราชการไทยควรเปลี่ยนวิธีคิด วิธีมองว่าชาวบ้าน ไร่ จน เจ็บ ไปสู่การมองว่าชาวบ้านมีศักยภาพ อยู่ที่ว่าเราได้ให้โอกาสเขาได้เรียนรู้ร่วมกันกับเราหรือเปล่า หรือเราได้ไปเรียนรู้ร่วมกันกับเขาหรือเปล่า

กล่าวได้ว่า ฝ่ายมีชีวิตทำให้ผมได้รู้จักและเข้าใจคำคมหรือคำพูดหลายประโยคที่ฟังดูแล้วไม่ค่อยเข้าใจ เช่น รศ.ดร.เสรี พงษ์พิศ กล่าวว่ “ที่ผ่านมาประเทศไทยแก้ปัญหาโดยใช้เงินนำหน้าปัญญาตามหลัง หรือเงินแก้ปัญหาไม่ได้เพราะถ้าแก้ปัญหาได้ประเทศไทยคงแก้ปัญหาได้นานแล้ว หรือ สังคมไทยไม่ได้ขาดเงินแต่ขาดปัญญาต่างหาก” หรือที่ลุงสมพร แซ่ไฉ้ว (ครูสอนลิง) ที่กล่าวว่า “ปัญญาก็คือภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้นการศึกษาที่ลืมภูมิปัญญาท้องถิ่นก็จะเป็นการศึกษาที่ให้เฉพาะปริญญาแต่ไม่ให้ปัญญา”

๒. ในประเด็นของการขุดคลอง

ฝ่ายมีชีวิตทำให้เปลี่ยนวิธีคิดจาก คลองยิ่งขุดยิ่งลึกไปเป็นวิธีคิดที่มองว่าคลองยิ่งขุดยิ่งตื้น และไม่มีน้ำขังยามหน้าแล้ง มีหน้าซำน้ำของทั้งสองฝั่งซึม (สะเด็ด) ลงคลอง เกิดปรากฏการณ์คลองก็แห้งน้ำในดินก็หมด ดังนั้นทางออกก็คือ ถ้าจะรักษาน้ำในคลองเพื่อใช้ยามหน้าแล้งจึงต้องยกระดับน้ำขึ้นมาด้วยการทำฝ่ายมีชีวิต คำถามก็คือ ทำไมต้องเป็นฝ่ายมีชีวิต เพราะต้องสร้างความสมดุลของระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพ ดังนั้นองค์ประกอบของฝ่ายมีชีวิตจะไม่ใช้ปูนและเหล็กเป็นองค์ประกอบ แต่จะใช้วัสดุตามธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่น

เช่น ไม้ไผ่ ไม้กระถิน ไม้สน เป็นต้น มูลวัว ขุยมะพร้าว ดินไทร อโศก เกร็ด มังเระ มะเดื่อพันธุ์ต่างๆ ที่มีอยู่ในถิ่น (มะเดื่อช้าง มะเดื่อชุมพร ลูกจิ้ง) เป็นต้น แล้วนำเอาไทรต้นใหญ่มาปลุกสองข้างฝ่ายเพื่อให้รากไทรเลื้อยลงคลองมา กินอาหาร เมื่อรากไทรสานกันทั้งสองฝั่งก็จะเกิดฝายมีชีวิต ตามหลักการตัวฝายเป็นตัวกักน้ำ ต้นไม้ ดิน เป็นตัวเก็บน้ำ

๓. ในประเด็นปริมาณน้ำที่เก็บได้

ฝายมีชีวิตทำให้เราพบว่า น้ำที่เก็บได้จากการยกระดับน้ำในคลองนั้นสามารถทำให้น้ำไหลเข้าไปเก็บใน แก้มลิงตามธรรมชาติ เช่น มาบ ทอน โอ และในยามหน้าแล้งน้ำดังกล่าวก็จะซึมมาให้เราใช้ ทำให้เราได้เรียนรู้ว่า ถ้ามองเห็นน้ำในเชิงประจักษ์ก็จะเห็นว่าน้ำในคลองอาจมีน้อย และเกิดคำถามว่าแล้วจะพอกับการใช้ของประชาชนหรือไม่ ตรงนี้เราพบว่าน้ำที่อยู่ในดินในมาบ ทอน โอ ดังกล่าวก็มีจำนวนมหาศาล แต่เรามองด้วยตาเปล่าไม่เห็นจึงลืมนึกไป และคิดแต่จะสร้างเขื่อน สร้างอ่างเก็บน้ำบนภูเขาซึ่งจะส่งผลกระทบถึงป่าไม้ที่เหลือน้อยมาก ชาวบ้านเรียกพื้นที่ เก็บน้ำที่สามารถมองเห็นได้ว่าพื้นที่ไข่แดง ส่วนพื้นที่เก็บน้ำที่มองไม่เห็นว่าเป็นพื้นที่ไข่ขาว

๔. ในประเด็นเศรษฐกิจ

ฝายมีชีวิตกับเศรษฐกิจของประเทศ

ฝายมีชีวิตเป็นกระบวนการหรือกลยุทธ์ในการสร้างความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจของประเทศ กล่าวคือ ฐานเศรษฐกิจที่แท้จริงของประเทศก็คือสภาพการอยู่ดี กินดีของประชาชน สภาพดังกล่าวจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ถ้าขาดความอุดมสมบูรณ์ของฐานทรัพยากรการผลิตของชุมชน เช่น ดิน น้ำ ป่า ดังจะเห็นได้จากประสบการณ์ การย้ายถิ่นของคนชนบทที่เข้ามาทำงานในเมืองส่วนมากจะขาดน้ำในการประกอบอาชีพ ดินเสื่อม ป่าถูกทำลาย เป็นต้น ดังนั้นถ้าเราสามารถทำให้น้ำเต็มคลองตลอดทั้งปี จะทำให้น้ำซึมแผ่กระจายไปในดิน เมื่อดินชุ่มน้ำ ป่าก็จะสมบูรณ์ เป็นวัตถุดิบในการผลิต และสามารถทำการเกษตรได้ทุกพื้นที่ (ลองสำรวจดูได้ครบบ้านแต่ละหลังในเมืองไทย จะอยู่ห่างลำคลองไม่เกิน ๒-๓ กิโลเมตร) ส่งผลให้คนกลับถิ่น เปรียบเสมือนการคืนตู้เอทีเอ็มของชุมชนให้กลับคืนมา เพราะชาวบ้านจะสามารถได้เบิกเงินได้ตลอดเวลา ตู้เอทีเอ็มของชาวบ้านก็คือ ทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ของชุมชนนั่นเอง ปัจจุบันจะเห็นได้ว่าตู้เอทีเอ็มของชาวบ้านถูกทำลายไปเรื่อยๆ จากกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นบริโภคนิยม อย่างสุดขีด ดังนั้นถ้าเราสามารถทำให้น้ำเต็มคลองทั้งประเทศ ก็จะทำให้ฐานทรัพยากรเกิดขึ้นในชุมชน เป็นฐาน การผลิตของชุมชน เกิดเศรษฐกิจชุมชนที่มั่นคง เมื่อเศรษฐกิจชุมชนมั่นคงเพราะมีฐานที่มั่นคง เศรษฐกิจท้องถิ่น อำเภอกว่า จังหวัด ประเทศก็จะมั่นคงอย่างยั่งยืน ดังคำกล่าวที่ว่า การสร้างเจดีย์ต้องสร้างจากฐาน ที่ผ่านมามีการพัฒนา ประเทศจากข้างบนเหมือนกับการสร้างเจดีย์จากยอด เมื่อถึงจุดหนึ่งก็จะพัง

๕. ในประเด็นการเมือง

ฝายมีชีวิตเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ความเป็นพลเมืองซึ่งเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของการปกครอง ระบอบประชาธิปไตย ฝายมีชีวิตเป็นกระบวนการฝึกให้เกิดความเป็นพลเมืองจากการปฏิบัติจริง เรียนรู้จากการปฏิบัติ โดยเริ่มตั้งแต่เรียนรู้เรื่องน้ำในคลอง ทำไมน้ำในคลองจึงแห้ง ทำไมคลองจึงตื้น ต้นไม้ข้างคลองมีประโยชน์อะไร แล้วมันหายไปไหน ทำไมถึงหายไป สัตว์น้ำในคลองมีอะไรบ้าง ปัจจุบันทำไมมันจึงหายไป เป็นต้น โดยใช้หลักการ สิทธิและเสรีภาพ และหลักความเสมอภาค กล่าวคือ ที่ประชุมต้องให้โอกาสทุกคนได้แสดงความคิดเห็นโดยใช้กติกา ต้องเขียนก่อนแล้วพูด(โดยปกติถ้าปล่อยให้พูดก่อน ก็จะได้พูดเพียงไม่กี่คนโดยเฉพาะคนที่พูดเก่ง) เรียนรู้ว่ เมื่อมีหลายทางเลือก เราจำเป็นต้องเลือกแนวทางที่จำเป็นโดยผ่านการคิดอย่างรอบด้าน และสำคัญที่สุดคือ

เมื่อได้ทางเลือกแล้วต้องไม่เกิดความขัดแย้ง วิธีการที่ชุมชนร่วมกันเรียนรู้คือ การร่วมกันสร้างตารางวิเคราะห์ทางเลือก โดยการช่วยกันคิดเกณฑ์ในการพิจารณาทางเลือก เช่น เกณฑ์งบประมาณ เกณฑ์ความร่วมมือของชุมชน เกณฑ์ความสุขที่ชุมชนจะได้ เกณฑ์ผลกระทบที่มีต่อชุมชน เกณฑ์ผลกระทบต่อระบบนิเวศ เป็นต้น แล้วช่วยกันให้คะแนนของแต่ละแนวทาง เมื่อรวมคะแนนทั้งหมด จะได้แนวทางที่มีคะแนนมากที่สุด เป็นมติของที่ประชุม โดยไม่เกิดความขัดแย้งตามมา (ไม่ใช้การโหวตหรือเอาชนะด้วยการยกมือ) วิธีการดังกล่าวเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เข้าร่วมยอมรับมติแม้จะมีเหตุผลที่ต่างกัน และเมื่อมีการคิดอย่างรอบด้านแล้วก็จะเห็นว่าวิธีการไหนที่ดีและเหมาะสมที่สุด นับว่าเป็นกระบวนการแก้ไขความขัดแย้งในกรณีที่เกิดผลไม่ตรงกัน

เรียนรู้เรื่องการตั้งเป้าหมายและขั้นตอนในการทำให้เป้าหมายสำเร็จตามหลักนิติธรรมที่เป็นการกำหนดกติกา กฎเกณฑ์การทำงาน และการอยู่ร่วมกันเพื่อความสงบสุขของชุมชน แล้วลงมือทำกันเองก่อน ที่เหลือบอกว่าแรงค่อยให้คนอื่นเข้ามาช่วยตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ในอดีตเรามักจะเห็นว่าเมื่อเหตุผลไม่ตรงกันก็มักจะแก้โดยการโหวต ผลที่ตามมาก็คือ ความไม่พอใจของฝ่ายที่แพ้โหวตแม้ว่าจะมีเหตุผลที่ดีกว่า แต่ถ้าใช้วิธีการดังกล่าวก็จะแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดจากการโหวตได้ เพราะการโหวตอาจเกิดจากความเกรงใจ ความสนิทส่วนตัว ผลประโยชน์ทับซ้อน เป็นต้น แต่ถ้าใช้ตารางวิเคราะห์ทางเลือกซึ่งใช้เกณฑ์ต่างๆ เป็นการพิจารณาแล้วแต่ละคนช่วยกันให้คะแนน และดูคะแนนรวมของแต่ละวิธีการว่าแนวทางไหนได้คะแนนรวมมากที่สุด ตามหลักการใช้เหตุผลอย่างรอบด้าน กล่าวได้ว่า ในวิถีชีวิตของสังคมประชาธิปไตย ผู้คนต้องรู้จักรับฟังเหตุผลของผู้อื่น และเมื่อเหตุผลไม่ตรงกันก็ใช้กระบวนการที่ก่อให้เกิดความสมานฉันท์ และเป็นมติของเสียงข้างมากอย่างแท้จริง (มิใช่แค่การยกมือ) ขั้นตอนทั้งหมดที่กล่าวมา เราเรียกมันว่า กระบวนการทำประชาเข้าใจ

กล่าวโดยสรุป ประชาเข้าใจ หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ข้อมูลทุนของชุมชน โดยชุมชน เรียนรู้จนกระทั่งชุมชนสามารถลุกขึ้นมาจัดการทุนของเขาได้เอง และสามารถกำหนดทิศทางของเขาเองได้ อีกทั้งยังมีแผนงานการจัดการอย่างเป็นระบบ

๖

บางคน... คบกันที่... จานะ

บางคน... คบกันที่... หน้าตา

บางคน... คบกันที่... ผลประโยชน์

แต่จะมีใครรักกันที่คบ... ด้วยความจริงใจ

จาก F.B